

PARAIŠKŲ IR ATASKAITŲ TEIKIMO ELEKTRONINĖ SISTEMA

Reikminių tyrimų temų pasiūlymai

PASIŪLYMAS DĖL REIKMINIŲ TYRIMŲ TEMOS

1. DUOMENYS APIE PATEIKĖJĄ

1.1. Institucijos pavadinimas	Teisingumo ministerija
1.2. Institucijos atstovas, įgaliotas spręsti su teikiamu temos pasiūlymu susijusius klausimus:	
pareigos	Teisingumo ministerijos Korupcijos prevencijos ir vidaus tyrimų skyriaus vedėja
vardas	Jolanta
pavardė	Bernotaitė
telefonas	+370 600 37388
el. paštas	jolanta.bernotaite@tm.lt

2. TEMOS PASIŪLYMO APRAŠYMAS

2.1. Temos pavadinimas

„Korupcijos suvokimo indekso“ rodiklio stagnacijos priežastys Lietuvoje ir inovatyvios antikorupcinės priemonės jo gerinimui – nuo kovos su korupcija link tvarios strateginės skaidrumo kultūros kūrimo.

2.3. Tyrimų trukmė

Tyrimų, reikalingų problemai išspręsti, trukmė	9 mėn.	
--	--------	--

2.5. Temos (problemos) svarba valstybei ir visuomenei

Aprašoma sprendžiama problema, nurodomos esminės jos priežastys, jei reikia, palyginant Lietuvos padėtį aptariamam klausimui su kitomis Europos Sąjungos valstybės narėmis, pateikiama informacija apie institucijos praktikoje kylančių problemų mastą, situacijos analizę; vadovaujantis turimais įrodymais ir duomenimis (kiekybiniais rodikliais) pagrindžiamas problemos aktualumas ir realus mokslu grįstų sprendimų poreikis (ne daugiau kaip 4000 spaudos ženklų)

Korupcijos suvokimo indeksas (KSI) yra svarbus rodiklis, naudojamas tarptautinių organizacijų, pvz., Europos Komisijos, Pasaulio banko ir Jungtinių Tautų, vertinant korupciją, analizuojant gerąsias praktikas ir teikiant rekomendacijas kovos su korupcija politikai. KSI įtrauktas ir į Lietuvos strateginius dokumentus valstybės skaidrumo bei viešojo sektoriaus efektyvumo gerinimo srityse:

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos (2020-12-11 nutarimas Nr. XIV-72) tikslas – 70 balų KSI iki 2024 m.;

- Nacionalinėje darbotvarkėje korupcijos prevencijai (2022-2033 m.) siekiama KSI reikšmių: 2025 m. – 70 balų, 2029 m. – 71 balas, 2033 m. – 74 balai.

Nepaisant Vyriausybės pastangų, Lietuva iki šiol nepasiekė nustatytų tikslų. 2023 m. „Transparency International“ duomenimis, Lietuva gavo 61 balą iš 100 (34 vieta pasaulyje, 12-a vieta ES), o tai yra žemiau ES vidurkio (64 balai).

Lietuvos korupcijos žemėlapis 2022 m. duomenimis, 34 proc. gyventojų ir 32 proc. valstybės tarnautojų laiko korupciją viena iš 5 labai rimtų problemų; net 63 proc. gyventojų, 34 proc. įmonių vadovų ir 15 proc. valstybės tarnautojų mano, kad kyšiai padeda spręsti problemas. Vis dėlto tik 10 proc. gyventojų, 5 proc. įmonių vadovų ir 1 proc. valstybės tarnautojų per pastaruosius metus davė kyšį. 51 proc. gyventojų, nė karto nedavusių kyšių per pastaruosius 5 m., atsakė, jog nebuvo situacijos, kurioje iš manęs reikalautų kyšio, 38 proc. atsakė, jog klausimus pavykdavo išspręsti be kyšio, 28 proc. gyventojų nurodė, jog kyšio davimas prieštarauja jų įsitikinimams. Pažymėtina, kad asmeninę patirtį, kaip informacijos apie korupciją šaltinį, nurodė vos 1 proc. gyventojų, 1 proc. įmonių vadovų bei 2 proc. valstybės tarnautojų. „Eurobarometras“ apklausos „Piliečių požiūris į korupciją Europos Sąjungoje 2024 m.“ duomenimis, Lietuvoje net 83 proc. apklaustųjų teigė, kad šalyje korupcija yra paplitusi, kita vertus, 93 proc. respondentų atsakė, kad per pastaruosius 12 mėn. nepatyrė ir netapo korupcijos atvejo liudininku.

Minėti tyrimai patvirtina atotrūkį tarp suvokimo ir realios patirties – nors dauguma gyventojų tiesiogiai nesusiduria su korupcija, KSI rodiklis Lietuvoje yra žemesnis nei strateginiuose dokumentuose nustatyta siekiamybė. Toks disonansas gali daryti ilgalaikę žalą institucijų reputacijai ir visuomenės pasitikėjimui teisine sistema, ilgainiui mažinti pilietinį aktyvumą bei dalyvavimą valstybės valdyme.

Atsižvelgiant į tai, kyla poreikis nustatyti priežastis, sąlygojančias atotrūkį tarp korupcijos suvokimo visuomenėje ir realios šio reiškinių patirties, t. y. suprasti, kodėl manoma, jog korupcija yra paplitusi Lietuvoje, nors apklausos respondentai su korupcijos reiškiniu faktiškai nėra susidūrę.

Stebint KSI duomenis, Lietuvoje nuo 2015 m. rodiklių dinamika yra praktiškai sustojusi: 2015-2018 m. – 59 balai, 2019 m. – 60 balų, 2020-2021 m. – 61 balas, 2022 m. – 62 balai. Tai rodo, jog Lietuvoje būtina ieškoti naujų ir efektyvesnių kovos su korupcija būdų, didinti gyventojų antikorupcinį sąmoningumą bei stiprinti skaidrumo kultūros diegimą.

Nacionalinėje darbotvarkėje korupcijos prevencijos klausimais nurodoma, jog Lietuvoje veikia teisinė ir institucinė sistema, galinti užtikrinti korupcinių nusikaltimų atskleidimą, prevenciją ir visuomenės švietimą. Minėtoje darbotvarkėje akcentuojama ir tai, kad ši sistema negali būti statiška; įvertinus pokyčius ji turi būti tobulinama ir plėtojama atsižvelgiant į korupcijos ir nacionalinio saugumo ryšį. Kova su korupcija yra esminė nacionalinio saugumo užtikrinimo sąlyga, todėl šio rodiklio gerinimas turėtų būti laikomas prioritetu, siekiant stiprinti pasitikėjimą valstybe ir visuomenės dalyvavimą valstybės valdyme.

Tyrimo rezultatai gali padėti sukurti veiksmingas antikorupcines priemones, skatinti pilietinės visuomenės aktyvumą ir dalyvavimą valstybės valdyme, stiprinti visuomenės pasitikėjimą valstybe, prisidėti prie nacionalinio saugumo užtikrinimo bei Lietuvos pozicijos tarptautinėje arenoje gerinimo.

2.6. Spręstini institucijos, teikiančios temos pasiūlymą, uždaviniai

Nurodoma, kokius uždavinius institucija tikisi išspręsti savo reguliavimo sferoje, pasinaudodama gautais tyrimų rezultatais, įsivertinama, kad uždaviniams išspręsti būtini moksliniai tyrimai, detalizuojamos tikslinės visuomenės grupės ir (ar) kiti naudos gavėjai, nurodoma, koks numatomas tokių sprendimų poveikis jiems (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Atsižvelgiant į Nacionalinės darbotvarkės korupcijos prevencijos klausimais nuostatas, numatančias, jog Lietuvoje veikianti teisinė ir institucinė sistema, užtikrinanti korupcinių nusikaltimų atskleidimą, prevenciją ir visuomenės švietimą, įvertinus pokyčius, turi būti tobulinama ir plėtojama, Teisingumo ministerija mato poreikį išsiaiškinti priežastis, sąlygojančias KSI rodiklio stagnacijos priežastis Lietuvoje bei priemones jo gerinimui, tam, kad efektyviais ir tiksliais metodais siekti tvaraus teigiamo poslinkio, t. y.:

- atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, inicijuoti ir įgyvendinti teisės aktų pakeitimus, kurie identifikuotose aktualiose srityse veiksmingiau atlieptų visuomenės lūkesčius antikorupciniu požiūriu;
- remiantis tyrimo išvadomis, tikslingai skatinti skaidrumo iniciatyvas bei antikorupcinės aplinkos kūrimą probleminėse srityse;
- tyrimo duomenis panaudoti formuojant antikorupcines nuostatas bei plėtojant antikorupcines kompetencijas konkrečiose sferose;
- disponuojant tyrimo duomenimis vykdyti kryptingas informavimo kampanijas, organizuoti akcentuotus mokymus.

Tikslinės visuomenės grupės ir naudos gavėjai:

- tikslinė visuomenės dalis, mananti, jog korupcija yra ženkliai paplitusi Lietuvoje ir gali padėti spręsti problemas;
- Lietuvos institucijos, atsakingos už kovos su korupcija politikos formavimą, teisės aktų kūrimą ir jų vykdymą korupcijos prevencijos srityje;
- tarptautinės organizacijos bei verslo subjektai, stebintys korupcijos mastą ir prevenciją Lietuvoje.

Numatomas poveikis:

- besikeičiantis visuomenės požiūris į korupcijos apraiškas Lietuvoje bei stiprėjantis pasitikėjimas valdžios institucijomis, teisingumo sistema;
- teigiamas poslinkis nacionalinio saugumo klausimu;
- spartesnis Lietuvos bendro vidaus produkto (toliau – BVP) augimas;
- tikėtina verslo investicijų trauka skaidrioje visuomenėje;
- auganti šalies reputacija tarptautiniame kontekste.

2.7. Temos sąsajos su strateginiais valstybės dokumentais

Pateikiamos nuorodos į atitinkamus strateginius valstybės dokumentus, pridedami komentarai ir kita susijusi informacija (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Vyriausybės programoje nustatytas siekis – korupcijos suvokimo indeksas 2024 m. šalyje 70 balų; 2022-2033 m. nacionalinėje darbotvarkėje korupcijos prevencijos klausimais numatyta siektina korupcijos suvokimo indekso reikšmė 2025 metams – 70 balų, 2029 metams – 71 balas. Tačiau, kaip minėta, VŠĮ „Transparency International“ KSI rodikliai praktiškai nekinta dar nuo 2015 metų ir siekia tik apie 60 balų.

2.8.1. Pagrindžiama, kodėl problemą reikalinga spręsti skubiai

(ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Šiandienos geopolitiniame kontekste, ypač atsižvelgiant į didėjančią įtampą tarptautiniuose santykiuose ir hibridines grėsmes, korupcija tampa esminiu veiksniu, galinčiu susilpninti valstybės valdymą, sudaryti sąlygas užsienio jėgoms paveikti sprendimų priėmimo procesus ir pakenkti visuomenės atsparumui. Dėl šių priežasčių būtina kuo skubiau spręsti KSI rodiklio stagnacijos problemą, nes tai rodo neišnaudotas galimybes stiprinti kovą su korupcija ir didinti pasitikėjimą valstybe.

Svarbu užtikrinti strateginiuose Lietuvos dokumentuose nustatytus 2024 m. ir vėlesnių metų tikslus aptariamoje srityje.

Be to, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) 2020 m. pristatytoje Lietuvos ekonomikos ataskaitoje teigiama, kad, Lietuvos korupcijos kontrolės rodikliui pasiekus Europos regiono EBPO valstybių narių vidutinį dydį (t. y. pagal skalę nuo - 2,5 iki 2,5 jam padidėjus nuo 0,68 iki 1,18 balo), tai prisidėtų prie spartesnio Lietuvos BVP augimo; per dešimt ateinančių metų prognozuojamas geresnis korupcijos kontrolės rodiklis: tokiu atveju BVP augtų 1,3 proc., o daugiau nei dešimties metų laikotarpiu – 3,3 proc. Lietuvos bankas, remdamasis tyrimais, „Lietuvos ekonomikos apžvalgoje, 2024 m. rugsėjis“ skelbia, kad ne kainų konkurencingumo augimą gali lemti daug veiksnių, tarp jų ir korupcijos lygis šalyje.

Kuo greičiau būtų išspręsta šios temos pasiūlyme formuluojama problema, tuo reikšmingesnę socialinę, reputacinę ir ekonominę naudą gautų Lietuvos valstybė ir visuomenė valstybės valdymo skaidrumo, didesnio pasitikėjimo institucijomis ir tvaraus ekonominio augimo srityse.

2.9. Laukiami reikminių tyrimų projekto rezultatai, nurodant rezultatų formą

Nurodoma, kokių rezultatų institucija tikisi iš projekto ir kokia forma šie rezultatai turėtų būti pateikti (studija, praktinės rekomendacijos, metodikos padėčiai tam tikroje srityje įvertinti ir prognozuoti, priemonės, modeliai, scenarijai, tinklai, naujos technologijos, nauji metodai ir pan.) (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Tikimasi, kad atlikto tyrimo pagrindu bus pateikta tyrimo studija, kurioje identifikuotos KSI rodiklio stagnacijos priežastys Lietuvoje bei, atsižvelgiant į nustatytus faktorius, pateiktos praktinės rekomendacijos korupcijos apraiškoms šalyje mažinti bei visuomenės sąmoningumui aptariamoje srityje didinti.